
ОГОРОДНИК Н.Є.,
кандидат педагогічних наук,
доцент, докторант,
Київський національний
лінгвістичний університет,
м. Київ,
м. Херсон, Україна

ЧЕРЕЗ ПРОФЕСІЙНУ КОМУНІКАЦІЮ – У ПРОФЕСІЙНУ ІДЕНТИФІКАЦІЮ

Статтю присвячено висвітленню питання про місце та роль англійської мови у професійній ідентифікації майбутніх моряків. На основі аналізу наукової літератури розкрито сутність процесу професійної самоідентифікації та його результату – професійної ідентичності майбутнього фахівця флоту. Обґрунтовано значення англійської мови як ефективного засобу професійного самоусвідомлення майбутніх фахівців флоту.

Ключові слова: професійна ідентифікація, професійна ідентичність, майбутні моряки, англійська мова.

Стаття посвящена вопросу о месте и роли английского языка в профессиональной идентификации будущих моряков. Раскрыта сущность процесса профессиональной самоидентификации и его результата – профессиональной идентичности будущего специалиста. Обосновано значение английского языка в качестве эффективного средства самоидентификации будущих специалистов флота с профессией.

Ключевые слова: профессиональная идентификация, профессиональная идентичность, будущие моряки, английский язык.

The role of the English language in future seafarers' professional identification development is analyzed. The merit of professional self-identification and the future specialist's professional identity as the result of it is revealed. The significance of the English language as an effective means of future seafarers' professional self-identification is substantiated.

Key words: professional identification, professional identity, future seafarers, English.

Постановка наукової проблеми. Закріплені Законом України «Про вищу освіту» основні засади функціонування сучасної системи вищої освіти визначають її гуманістичне спрямування. Пріоритетами національної вищої професійної освіти стають її дві рівнозначні складові – освітня і професійна, або спеціальна. Поєднання цих двох компонентів на рівноправній основі сприятиме, як зазначено у законі, як підготовці конкурентоспроможних фахівців для високотехнологічного та інноваційного розвитку країни, так і самореалізації особистості.

Очевидно, що самореалізація неможлива без усвідомлення людиною самої себе: своїх здібностей, можливостей, потреб. Процес усвідомлення себе, або самоототожнення на основі порівняння з іншою людиною або групою людей, завершується встановленням своєї ідентичності. Психологи стверджують, що *професійна ідентичність* належить до тих понять, які містять концептуальне (сутнісне) уявлення людини про своє місце в професійній групі чи товаристві. Вчені наголошують: професійна ідентифікація – «це необхідна умова професійної самосвідомості особистості» [3, с.107]. Саме вона забезпечує прийняття певної професійної ролі та успішне оволодіння обраною професією.

Проблема недостатньо сформованої професійної ідентичності є однією

з актуальних проблем сучасного покоління випускників вищих навчальних закладів. Попри визнання виняткової ролі механізму професійної самоідентифікації у професійному розвитку та самореалізації майбутнього фахівця, на жаль, як освітяни, так і науковці констатують переважаючу неспроможність сучасної молоді успішно долати нормативну, а отже закономірну кризу професійної самоідентичності та ставати суб'єктом свого професійного становлення [3, с. 103].

Заслуговує на увагу також той факт, що для професій, пов'язаних з ризиком для життя, безпекою та напруженістю праці, ідентифікація себе як професіонала, на думку психологів, набуває особливого значення [2]. До категорії професій підвищеного рівня складності належить і професія моряка. Особливий характер умов професійної діяльності моряків є загальновизнаним, з огляду на вплив низки екстремальних факторів.

Аналіз останніх досліджень. З огляду на міждисциплінарний характер понять *ідентифікація* та *ідентичність*, вони становлять об'єкт розгляду багатьох галузей науки. Вітчизняні й зарубіжні дослідження розкривають різні аспекти професійного становлення майбутніх фахівців. Серед сучасних робіт – наукові праці авторів К. Абульханової-Славської, М. Аргайла, М. Варбан, А. Веремчук, О. Волкової, Н. Волянчук, В. Демського, О. Єрмо-

лаєвої, Е. Еріксона, Д. Завалишиної, Е. Зеєр, А. Карпова, Є. Климова, Г. Легендзевич, Д. Леонтьєва, Дж. Марсія, Н. Мащенко, С. Московичи, Ю. Орешта, Н. Пилипенко, Ю. Поваренков, П. Родеса, У. Родигіної, Е. Симанюк, Т. Скибо, І. Соколової, Р. Фінчмана, В. Швидкого, Л. Шнейдер та ін.

Загальнотеоретичні основи та практичні рекомендації щодо змісту професійної компетентності майбутніх фахівців флоту, у межах якої відбувається їх професійне становлення та формується профідентичність, викладено в працях Г. Бокаревої, С. Горба, К. Грелі, С. Данченко, В. Єфентьєва, М. Корольчука, В. Леонтьєва, І. Макашиної, С. Мойсєсенка, Г. Пазинича, І. Підпалої, В. Скрипніча, О. Сороки, Н. Черненко, В. Чернявського та ін. Різні аспекти професіоналізації майбутніх моряків висвітлено М. Бабишеною, Г. Варварецькою, О. Безбахом, В. Онищуком, К. Чуприною, М. Шерманом. Безпосередньо вплив іноземної мови на ефективність формування готовності студентів до професійної ідентифікації розкрито у роботі Х. Хайрової.

Утім, попри доволі значний обсяг теоретичних й експериментальних досліджень змісту і процесу становлення моряків-професіоналів, варто відзначити, що власне проблема ефективного взаємного впливу та взаємного розвитку професійної ідентичності та складових професійної компетентності майбутніх моряків, як-от їхньої комунікативної компетентності перебуває на етапі вивчення.

Мета статті дослідити місце та роль англійської мови у професійній ідентифікації майбутніх моряків.

Виклад основного матеріалу. Більшість дослідників визначають ідентичність як результат активного процесу ідентифікації (від лат. *identificare* – ототожнювати) та рефлексування

щодо розуміння самого себе, своїх індивідуальних особливостей і характеристик, власного шляху розвитку, професійного становлення й особистісного зростання на основі порівняння з іншими [5]. Інакше кажучи, ідентифікація – це *процес* свідомого пошуку відповіді на питання *Хто Я такий?*, тоді як ідентичність – це здобутий у ході пошуку *результат*, або інформація про себе для самого себе; про те, яким *Я* є та що притаманне саме *Мені* за умов перебування у певній соціальній реальності, як-от: заданих ситуаціях, умовах і стосунках [8].

Сутність процесу *професійної самоідентифікації* вчені вбачають у формуванні позитивного ставлення людини до обраної професії та ототожненні себе з її представниками. Формування професійної ідентичності студентів, на переконання дослідників, становить один з провідних критеріїв їх професійного розвитку, оскільки уявлення про себе як професіонала відбиваються на всій системі майбутніх професійних дій, визначаючи стиль міжособистісної взаємодії у професійній спільноті. Так, визначаючи поняття *професійна ідентичність*, Д. Завалишина розглядає його як характеристику суб'єкта, котрий обирає та реалізує свій спосіб взаємодії з навколишнім середовищем і досягає самоповаги через виконання цієї діяльності [1, с. 110].

Очевидно, що інтенсивне становлення професійної ідентичності відбувається під час навчання у виші. На думку вчених, професійне навчання як один із провідних факторів формування готовності до професійної ідентифікації забезпечує якісний стрибок у професійному розвитку студента через формування основних ідентифікаційних ознак його приналежності до певної професії [7]. Саме з цієї точки

зору, У. Родигіна визначає професійну ідентичність як результат цілеспрямованої активності студента під час навчально-професійної діяльності, що відбиває значущість обраної ним професії як засобу задоволення власних потреб [6, с.40].

Учені наголошують, що період отримання професійної освіти хронологічно збігається з кризою юності, тобто із закономірним процесом самовизначення, самопізнання та проектування себе у професії [7]. Процес професійної самоідентифікації, за визначенням дослідників, передбачає усвідомлення молодою людиною своєї соціальної ролі, розуміння очікувань соціуму щодо її професійних функцій та ефективності роботи.

До речі, професійна ідентичність студента, згідно досліджень науковців, на відміну від професійної ідентичності фахівця формується з відставанням у два-три роки до процесу ідентифікації себе з роллю студента [6, с.40].

Дослідники проблеми відзначають, що профідентичність як психологічна категорія з усвідомлення своєї приналежності до певної професії обумовлюється професійним досвідом і професійним спілкуванням. Тож, серед факторів, що відіграють вирішальну роль у професійній ідентифікації майбутніх фахівців флоту, згідно досліджень цього питання, важливе місце посідають міжособистісно-комунікативні якості [4] та сформована на їх основі комунікативна компетентність, оскільки саме від ефективності спілкування великою мірою залежить успішність взаємодії членів команди. У сучасному світі міжнародного судноплавства, що передбачає роботу у складі багатонаціонального екіпажу, якість спілкування як на борту, так і між суднами та береговими службами набуває життєво важливого значення.

Належний рівень володіння англійською мовою як робочою мовою міжнародного екіпажу є не лише вимогою під час сертифікації моряків, але й ключовим елементом гарантування безпеки, ефективності та прибутковості судноплавства.

Спеціально проведене експертами ІМО дослідження з вивчення впливу рівня володіння англійською мовою на якість професійної діяльності моряків міжнародного торговельного флоту (із залученням представників 95 країн) дозволило також виявити ступінь задоволеності різних категорій опитаних не тільки умовами життєдіяльності на борту судна з урахуванням проблем у спілкуванні, а також своєю працею, що, безсумнівно, є показником їхньої ідентифікації з професією [9]. Отже, за даними результатів анкетування стосовно наявності мовних труднощів під час професійної та повсякденної комунікації на судні, з трьох виділених категорій опитаних (такі, хто не мають труднощів, періодично мають і постійно зазнають труднощів) саме ті моряки, котрі за самооцінкою заявили про недостатнє володіння англійською мовою, вказали також на власну недостатню професійну компетентність.

Сумніви та невпевненість, іноді, навіть, безпорадність і розпач через неможливість повноцінного спілкування, що ускладнює виконання службових обов'язків, у поєднанні з почуттям відповідальності за ефективну роботу всієї команди судна спричинюють невдоволеність фахівця собою як професіоналом та відбиваються на його настрої і ставленні до оточуючого середовища. У звіті наведено дані з 19 аспектів життєдіяльності моряка на борту судна (робота, відпочинок, стресові ситуації, просування по службі, умови проживання, охорона праці, ме-

дична допомога, харчування, навчання, тривалість рейсу, звільнення на берег тощо), відносно яких у категорії опитуваних з мовними труднощами відзначалося зниження задоволеності від власної професійної діяльності через погане володіння робочою мовою [9, с. 140-141, 151].

На цій підставі експертами зроблено припущення про виникнення на борту судна фактичних передумов для суттєвого зростання рівня стресовості через нездатність і неспроможність частини екіпажу нормально спілкуватися, а відтак, і про набагато більшу значущість у даній ситуації мовного фактору порівняно з технічною компетентністю моряків [9, с. 143, 152]. Між тим, зрозуміло, що надійність і ефективність роботи фахівців морського флоту залежать не лише від їх рівня володіння англійською мовою, але й від того, наскільки глибоко інтегрується їхній досвід англомовного спілкування у загальну структуру професійної компетентності.

Професійно орієнтоване навчання іноземної мови на сьогодні визнається пріоритетним напрямом в оновленні освіти, оскільки іншомовне спілкування стало значущим компонентом професійної діяльності фахівців. Визначаючи сутність професійно орієнтованого навчання іноземної мови, вчені акцентують на його цілеспрямованій зорієнтованості враховувати потреби студентів, обумовлені особливостями майбутньої професії або спеціальності. Відповідно, і мету навчання англійської мови майбутніх моряків трактують не лише як оволодіння англомовною комунікативною мовленнєвою діяльністю, але і як формування засобами предмету соціально-професійної особистості, здатної до продуктивного використання англійської мови для вирішення профе-

сійних завдань у багатонаціональному середовищі.

Загальновизнаною на сьогодні провідною умовою готовності майбутніх моряків до професійної ідентифікації є професійна спрямованість змісту, форм і методів навчання англійської мови – офіційно визнаної робочої мови сучасного торговельного флоту. Дослідженням Х. Хайрової теоретично обґрунтовано й експериментально підтверджено, що професійно спрямований зміст навчання іноземної мови, суттєво підвищує ефективність формування готовності майбутнього фахівця до професійної ідентифікації. Водночас, обізнаність щодо мети вивчення іноземної мови й усвідомлення її ролі в своїй майбутній кар'єрі налаштовує на цілеспрямоване та свідоме користування нею, гарантуючи успішність професійної комунікації [7].

Висновки. На основі узагальнення інформації з наукових джерел сформулюємо висновки проведеного теоретичного дослідження: 1) професійна ідентичність є закономірним результатом професійного самовизначення, інтенсивне становлення якого припадає на період навчально-професійної діяльності та завершується ототожненням себе з обраною професією на основі позитивного ставлення до неї; 2) серед факторів впливу на формування професійної ідентичності майбутніх моряків провідне місце посідає професійно орієнтована англомовна комунікативна компетентність; 3) англійська мова є ефективним засобом формування професійної ідентичності майбутнього моряка, оскільки у ході засвоєння професійно орієнтованого мовного матеріалу встановлюється двосторонній зв'язок між прагненням студента збагатитися спеціальними знаннями та підвищити рівень володіння мовою.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Завалишина Д.Н. Способы идентификации человека с профессией / Д.Н. Завалишина // Психология субъекта профессиональной деятельности. – М. : Ярославль, 2001. – С. 104-128.
2. Заленская Е. Б. Становление профессиональной идентификации в процессе образования / Социально-экономические, социально-педагогические и социально-психологические проблемы морского образования // Материалы I международной научно-практической конференции, 14-16 мая 2012 г. – Мелитополь, Колор Принт, 2013. – С.172-181.
3. Легендзевич Г. Я. Особистісна рефлексія як складова процесу подолання криз професійного становлення майбутніх психологів / Г. Я. Легендзевич // Науковий вісник Львівського державного університету внутрішніх справ. – 2014. – Вип. 2. – С. 103-113.
4. Онищук В.М. Професійне становлення моряків в системі освітнього процесу // Соціально-економічні, соціально-педагогічні та соціально-психологічні проблеми морської освіти: матеріали I Міжнар. наук.-практ. конф. (Керч, 14-16.06.2012). – Керч; Мелітополь: Колор Принт, 2012. – С.66-71.
5. Основы практичної психології. / Панок В., Титаренко Т., Чепелева Н. та ін.: Підручник . – К.: Либідь, 1999. – 536 с.
6. Родыгина У. С. Психологические особенности профессиональной идентичности студентов / У. С. Родыгина // Психологическая наука и образование. – 2007. – № 4. – С. 39–48.
7. Хайрова Х.Ж. Педагогические условия формирования готовности студентов к профессиональной идентификации в процессе обучения иностранному языку: автореф. дис. канд. пед. наук: 13.00.08. – Пенза, 2009. – 23 с.
8. Шнейдер Л.Б. Профессиональная идентичность: Монография. – М.: МОСУ, 2001. – 272 с. [Электронный ресурс]: – Режим доступа:
9. European Commission. The Impact of Multicultural and Multilingual Crews on Maritime Communication. // MARCOM. Final Reports. – Volumes 1 & 2, 2001. –163 & 120 pp.

TRANSLITERATION OF REFERENCES:

1. Zavalishina D.N. Sposoby identifikacii cheloveka s professiej / D.N. Zavalishina // Psihologija sub"ekta professional'noj dejatel'nosti. – M. : Jaroslavl', 2001. – S. 104-128.
2. Zalenskaja E. B. Stanovlenie professional'noj identifikacii v processe obrazovanija / Social'no-jekonomicheskie, social'no-pedagogicheskie i social'no-psihologicheskie problemy morskogo obrazovanija // Materialy I mezhdunarodnoj nauchno-prakticheskoy konferencii, 14-16 maja 2012 g. – Melitopol', Kolor Print, 2013. – S.172-181.
3. Lehendzevyh H. Ya. Osobystisna refleksii iak skladova protsesu podolannia kryz profesijnoho stanovlennia majbutnikh psykhologiv / H. Ya. Lehendzevyh // Naukovyj visnyk L'vivs'koho derzhavnoho universytetu vnutrishnikh sprav. – 2014. – Vyp. 2. – S. 103-113.

4. Onyschuk V.M. *Profesijne stanovlennia moriakiv v systemi osvitynoho protsesu // Sotsial'no-ekonomichni, sotsial'no-pedahohichni ta sotsial'no-psykholohichni problemy mors'koi osvity: materialy I Mizhnar. nauk.-prakt. konf. (Kerch, 14-16.06.2012).* – Kerch; Melitopol': Kolor Prynt, 2012. – S.66-71.
5. *Osnovy praktychnoi psykholohii.* / Panok V., Tytarenko T., Chepelieva N. ta in.: Pidruchnyk . – K.: Lybid', 1999. – 536 s.
6. Rodygina U. S. *Psihologicheskie osobennosti professional'noj identichnosti studentov* / U. S. Rodygina // *Psihologicheskaja nauka i obrazovanie.* – 2007. – # 4. – S. 39–48.
7. Hajrova H.Zh. *Pedagogicheskie uslovija formirovanija gotovnosti studentov k professional'noj identifikacii v processe obuchenija inostrannomu jazyku: avtoref. dis. kand. ped. nauk: 13.00.08.* – Penza, 2009. – 23 s.
8. Shnejder L.B. *Professional'naja identichnost': Monografija.* – M.: MOSU, 2001. – 272 s. [Elektronnyj resurs]: – Rezhim dostupa: [http://psychlib.ru/mgppu/SH1-003-.HTM#\\$p3](http://psychlib.ru/mgppu/SH1-003-.HTM#$p3)
9. European Commission. *The Impact of Multicultural and Multilingual Crews on Maritime Communication.* // MARCOM. Final Reports. – Volumes 1 & 2, 2001. –163 & 120 pp.

Ohorodnyk Natalia, PhD, Associate Professor, Postdoctoral Student, Kyiv National Linguistic University, Kiev, Ukraine
E-mail: marinemarine321@gmail.com

OVER THE PROFESSIONAL COMMUNICATION - TO PROFESSIONAL IDENTIFICATION